

Beneš, Pavel

K významu a etymologii rumunského slovesa a se oțări

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. A, Řada jazykovědná. 1952, vol. 1, iss. A1, pp. [166]-168

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/101600>

Access Date: 29. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

K VÝZNAMU A ETYMOLOGII RUMUNSKÉHO SLOVESA *a se oțări.*

Sloveso *a se oțări* vyskytuje se v známé pohádce rumunského klasika I. Creangy HARAP ALB, kterou vydal, přeložil a poznámkami opatřil G. Weigand:¹ *Și mergînd ieî o bucată bună, spînul se prefăce că î-e sete și cere plosca cu apă de la stăptnu-său. Fiul craiului î-o dă și spînul cum o pune la gură, pe loc o și ia o ărindu-se, și varsă toată apa dintr'însa. Příklad rumunského textu je v níže citované knížce na str. 73: Als sie ein gutes Stück weitergekommen waren, stellt sich der Bartlose, als ob er Durst habe und verlangt die mit Wasser gefüllte Holzflasche von seinem Herrn. Der Königssohn gibt sie ihm, und kaum setzt sie der Bartlose an den Mund, als er sie sofort wieder ärgerlich absetzt und das ganze Wasser ausgiesst.*

V poznámkách se Weigand tohoto místa nedotýká. Jeho překlad však opravuje H. Jarník v článku *Zur Interpretation von Creangă's Harap Alb*,² když poznamenává: „oțărindu-se“ schaudernd: „es handelt sich wohl um eine Gebärde, vgl. Cr. 138,18 und Gl, Phil. Sl. 65 (§ 115) s. v. bruh, Tiktin II 1099 s. v. unt. II 1“.

Weigand překládal volně příslovcem *ärgerlich*, t. j. pohoršlivě, zlostně, ale ani Jarníkovo *schaudernd* není přesné. Sloveso *schaudern* překládá Gh. Pop³ rumunským *a se înfiora* (nebo *îngrozi*), což znamená hroziti se, děsiti se. Zato je správná Jarníkova poznámka, že tu jde o grimasu. Jako překlad bylo by možno navrhnout „šklebě se; ušklibaje se; tváře se kysele“ na vyjádření výrazu tváře, když by se měl někdo napít špatného nápoje. Týž význam je u Tiktina, jehož cituje Jarník, ve větě *Vinu-î poșircă, oțet. Te oțărești cînd îl bei.*

Kdyby se v překladu mohlo použít nářečního výrazu — *Creangă si v nich libuje* — bylo by lze uplatnit lanžhotské sloveso *ociřat sa*, které je ekvivalentem rumunského *a se oțări*. „Ten sa ociřá“, jež jsem v Lanžhotě slyšával, označuje kyselý výraz tváře, ohrnování rtů, vyceňování zubů, pohrdlivý a povýšený smích.

Rumunské *a se oțări* je zřejmě slovanského původu. Kromě uvedeného nářečního tvaru je v češtině podle Jungmanna⁴ *ceřiti*, *wyceřovati zuby*, *ceřiti se*. České *ceřiti zuby* má vedle sebe expresivní variantu s novým

zakončením,⁵ *ceniti zuby*. V slovenštině existuje *ceriŕ, oceriŕ, ocieraŕ, vyceriŕ, vycerovaŕ, vycieraŕ (sa)* (Kálal⁶), v srbocharvátštině *cjerili se, ocjeriti* (Ivekovič—Broz⁷) a v bulharštině *ocěrvam, ocěrjuvam* (Gerov⁸).

Etymologii zkoumaného slovesa uvádí A. de Cihac,⁹ který je mylně odvozuje od církevně slovanského „ostrů“. Tiktinovi¹⁰ je etymologie neznáma, když za doklady tohoto slovesa stručně píše: „Et. Unbek.“ stejně tak Šáineanovi,¹¹ který má u tohoto slovesa otazník. Bulharský původ uvádějí Candrea—Adamescu.¹²

Protože se však toto sloveso vyskytuje, pokud bylo dosud zjištěno, v češtině, slovenštině, srbocharvátštině a bulharštině, můžeme usuzovat, že rumunské sloveso bylo převzato z církevní slovanštiny.

P o z n á m k y

- ¹ Ion Creangă's Harap Alb. Herausgegeben, übersetzt und erläutert von Prof. Dr. G. Weigand. Leipzig 1910, na str. 13.
- ² Archiv für das Studium der neueren Sprachen und Literaturen, 72. Jahrgang, 137. Band, 1918, str. 58.
- ³ Taschenwörterbuch der rumänischen und deutschen Sprache, Berlin, 1911.⁷
- ⁴ Josef Jungmann, Slovník česko-německý, Praha 1835.
- ⁵ Machek, Pocta Fr. Trávníčkovi a Fr. Wollmanovi (Brno 1948). 319.
- ⁶ Mir. Kálal, Slovenský slovník z literatury aj nářečí, Banská Bystrica 1924.
- ⁷ F. Ivekovič—I. Broz, Rječnik hrvatskoga jezika, Záhřeb 1901.
- ⁸ N. Gerov, Rěčnik na bǎlgarskyj jazyk, Plovdiv 1899.
- ⁹ Dictionnaire d'étymologie daco-romane. Éléments slaves, etc., Francfort s/M. 1879.
- ¹⁰ H. Tiktin, Rumänisch-deutsches Wörterbuch II, Bukarest 1911.
- ¹¹ Const. șăineanu, Dictionnaire roumain-français, Bucarest 1922³.
- ¹² I. A. Candrea—Gh. Adamescu, Dicționarul enciclopedic ilustrat „Cartea românească, București 1931.

Р е з ю м е

ЭТИМОЛОГИЯ И ЗНАЧЕНИЕ РУМЫНСКОГО ГЛАГОЛА А СЕ ОТАРІ

Уточняя значение глагола а се отăрі в одном месте книги Креанга, переведенной Вейганом и исправленной Ярником, где глагол отărîndu-se означает „гримасничая, скаля зубы“ — автор настоящей статьи устанавливает, что глагол существует в ланжготском диалекте (южная Моравия), в чешском, словацком, сербо-хорватском и болгарском языках. Происхождение этого глагола неизвестно Тиктину и Шайнеану, но по всей вероятности, оно старославянское.

R é s u m é

ÉTYMOLOGIE ET SIGNIFICATION DE RŌUM. A SĚ OŤĀŘĪ

En précisant le sens du verbe a s e o ť ě ř ĭ dans un passage de Creangă, traduit par Weigand et corrigé par Jarník — o ť ě ř ĭ n d u - s e signifie, ici, „en faisant des grimaces; en montrant ses dents“ —, l'auteur du présent article constate que le verbe existe dans le dialecte de Lanžhot (Moravie du Sud), en tchèque, slovaque, serbo-croate et bulgare. Son origine, inconnue pour Tiktin et Șăineanu, est slave. Il provient, probablement, du vieux slave.